

Madarász Imre

Németh László: hatástörténet és halhatatlanság

Monostori Imre: Németh László életművének fogadtatása

1925–2020

„Én sosem kívántam más emlékművet, mint ezt: a rólam írtak összegyűjtését, kiadását” – így hangzik Németh László egyik legszebb mondata, mely akár végrendeleteként is olvasható. Ha pedig ez igaz, akkor a fáradhatatlan Németh László-kutató, Monostori Imre utolsó, posztumusz könyvét (*Németh László életművének fogadtatása 1925–2020.*) tekinthetjük a végakarát teljesítésének is. A rendkívül alapos, bőséges, adatgazdag (természetesen így sem hiánytalan) monográfia nemcsak az egyes Németh-művek fogadtatásáról közöl olykor meglepően érdekes adalékokat, szenzációs „felfedezéseket”, hanem az életmű egészének hatástörténete kapcsán is lehetővé teszi néhány általános jellegzetesség felismerését.

Németh László bőséges, gazdag és értékes életműve kezdettől, az első publikációktól fogva az író haláláig és a síron túl is magára irányította, sőt – a rákosista korszakot leszámítva – delejesen vonzotta a kritikusai és pályatársi figyelmet. S ez nem múlt el azóta sem, noha Monostori „a Németh-recepciótörténet eseményeinek súlyos megfoghatóságát” észleli napjainkban, az ő értekezése s a mindegyre, évenként megjelenő szakkönyvek és tanulmányok egyaránt az utóélet párját ritkító hatóerejét mutatják.

Általában elmondható Németh Lászlóról is, hogy a róla szóló szakirodalom túlnyomó részét tisztelői, hívei, rajongói alkották meg, ami fokozottan érvényes a legátfogóbb, legrészletesebb, legjelentősebb monografikus feldolgozásokra, míg az elmarasztaló ítéletek, ellenséges megnyilvánulások, pálcatorések, a lefasisztázásig fajult támadások sokaságának zöme a publicisztika szintjén maradt s a politika farvizén úszkált. A legnagyobb magasztalásokban a regények részesültek, a leghevesebb vitákat a tanulmányok váltották ki, ugyanakkor a drámákat gyakran alighanem igazságtalanul becsülték alá, a színműveket érinti legnegatívabban – Monostorit idézve – a „korszellem sorvasztó diadala”.

Monostori Imre is elkötelezett Németh László mellett, és elkötelezettségét nem is titkolja. Joggal mutat rá ama paradoxonra, hogy az 1943-as, igencsak szerencsétlen és helytelen, a legrosszabbkor (és sajnos nem először) közzétett Shylock-metaphora („párhuzam”) egyeseknél súlyosabbnak bizonyult, mint a teljes „oeuvre” ezer íves – huszonezer oldalas – terjedelme. S arra is, hogy a Németh-recepció továbbra sem tud teljességgel kiszabadulni a politikai-ideológiai hálóból, olykor méginkább belegabalyodik.

Habár Németh László külföldi visszhangját nem tárhatta fel a teljesség igényével, meggyőzően bizonyítja, hogy a poliglott olvasottságú, világirodalmi tájékozottságú remekíró maga is – a fordításoknak köszönhetően – nemzetközi hatást gyakorolt, s bár „népnemzetinek” címkézték és sokszor nacionalizmussal vádolták, százada legeurópaibb nagyságainak egyike volt.

Monostori Imre diadalívet emelve Németh Lászlónak, önnön „emlékművét” is megteremtette: a Németh-kritika kritikus felméréssel, a Németh-irodalom összegző áttekintésével és becses gyarapításával munkássága végső szintézisét és főművét hozta létre. Sajnálatos, hogy megjelenését már nem érthette meg.

(Magyar Művészeti Akadémia)

